

Анастасія Боженко,

кандидат історичних наук, старший викладач Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

a.o.bozhenko@karazin.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8701-6130>

1 Статтю написано в рамках стипендіальної програми “Research Perspective Ukraine” Німецького історичного інституту у Варшаві.

«ТРОЯНСЬКИЙ КІНЬ» ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ: НОВА ГУТА ЯК ІНСТРУМЕНТ РАДЯНСЬКОГО ВПЛИВУ НА ПОЛЬСЬКУ НАРОДНУ РЕСПУБЛІКУ¹

У статті йдеться про здійснення влади Радянським Союзом у період Холодної війни на території Польської Народної Республіки (ПНР) через економічні та містобудівні механізми на прикладі побудови Нової Гути. Зокрема, розглядається втручання в структурні реорганізації побудови міста та комбінату, консультаційні наради польських та радянських експертів. Зазначається, що вплив Радянського Союзу спостерігався, починаючи від сприйняття радянської моделі форсованої індустріалізації та управління будівництвом і закінчуючи щоденним контролем технологічних процесів на виробництві. У пропагандистському образі Нової Гути постійно підкреслюється її важливість як одного з найголовніших символів польсько-радянської дружби та символу миру, що відповідає риториці Холодної війни. Зрештою, у сучасній історіографії та колективній пам'яті концептуалізується сприйняття Нової Гути як спадщини Холодної війни, зокрема, через музеефікацію її простору, відбувається її вписування в рамки незручної спадщини.

Ключові слова: Нова Гута, Холодна війна, пропаганда, соціалістичне місто, індустріальна спадщина, незручна спадщина.

DOI: 10.15407/mics2023.01.058

УДК 141.3+72.01(438.31)

 Creative Commons — Attribution-ShareAlike
4.0 International — CC BY-SA 4.0

© Анастасія Боженко, 2023

2 Див., наприклад: K. Janas, *Nowa Huta: Przestrzeń Tożsamości* (Warszawa-Kraków, 2020); M. Banaszekiewicz and Z. Semik, "Schrony W Nowej Hucie Jako kłopotliwe Dziedzictwo: Pomiedzy Edukacją a Rozrywką", *Turizm/Tourism* 29 (1) (2019): 7–15.; D. Hołuj, "Socjalistyczne Materialne Dziedzictwo Nowej Huty Jako Lokalny zasób Rozwojowy", *Studia Miejskie* 26 (2020): 125–39.

У світі, розділеному через Холодну війну, маркування свого простору здійснювалося не лише через макрополітичні або економічні процеси, але й через маркування простору в архітектурі. Символами впливу влади СРСР у соціалістичній Польщі на початку формування соціалістичного табору стали два головних об'єкти – Палац культури і науки у Варшаві та соціалістичне місто поблизу Кракова – Нова Гута.

Актуальність дослідження. У країнах Центральної і Східної Європи проблема сприйняття та концептуалізації спадщини соціалістичного періоду останнім часом не тільки представляє інтерес для мистецтвознавців, дослідників архітектури та істориків, але й має практичне, прикладне значення в контексті деконструкції радянських наративів у просторі та рефлексією над колективною пам'яттю. Процеси декомунізації та деколонізації посилилися в Україні у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації, а тому ознайомлення з досвідом концептуалізації такої спадщини на прикладі Польщі може стати вагомим аргументом у дискусіях про способи та ступінь декомунізації міського простору.

Метою статті є концептуалізація містобудівної спадщини Нової Гуті 1949–1956 років у сучасному дослідницькому та медійному полі через вписування її в контекст так званої «незручної» спадщини або такої, що дисонує, через дослідження впливу Холодної війни на містопланування та архітектуру.

Джерельна база. Оскільки досліджено офіційний дискурс щодо архітектури в ПНР та ставлення до Радянського Союзу, то значне місце у джерельній базі займають тексти нарад (зокрема, товариства архітекторів, товариства польсько-радянської дружби), архітектурна та урбаністична преса ("Architektura", "Miasto"), через які ми простежуємо втілення канону соцреалізму в ідеології та просторі. Технологічна документація, присвячена проектуванню Нової Гуті, дає розуміння ступеня залученості радянських експертів та радянського експорту та порівняння декларованої участі та реальної. Нарешті важливими є аудіовізуальні джерела – офіційна кіно- та фотохроніка, яка не лише змальовувала ідеальний образ міста, але й фіксувала пропагандистські гасла у просторі міста. Для сприйняття спадщини соцреалізму в сучасній Польщі інформацію дають інтернет-сторінки медіа та офіційних інституцій.

У польській історіографії бачимо концептуалізацію соціалістичної спадщини загалом і Нової Гуті зокрема як «незручної спадщини» (використовуються такі синонімічні терміни, як-от небажана (*niechciane*), народжена за несприятливих обставин (*źle urodzone*) або ж клопітка (*kłopotliwe dziedzictwo*) спадщина². Така рамка, зокрема, дозволяє залучити також сприйняття Нової Гуті як одного з проявів Холодної війни та політичного впливу Радянського Союзу на Польську Народну Республіку (хоча концепція спадщини, що дисонує, або незручної спадщини може розумітися значно ширше – не лише у зовнішньополітичному

3 Про ідеологію у просторі українських соцміст див., наприклад: К. Кузіна, «Ідеї усупільненого побуту в архітектурних проєктах соціалістичних міст Радянської України (1929–1933 рр.)». *Нові сторінки історії Донбасу* 26 (2017): 71–87.

4 Зокрема, польський архітектор Лукаш Станек досліджує, як досвід планування соціалістичних міст у Польщі переносився вже на терени Глобального Півдня. Власне, сама ідея дослідження теми розширення впливу соціалістичного табору через містопланування виникла саме під час роботи автора над темою Нової Гути та трансферу ідей, хоча не була ним детально розкрита на цьому матеріалі. Втім, з іншої сторони, він застерігає від погляду на однобічний погляд щодо практик обміну як суто прояв конфронтації капіталістичного та соціалістичного полюсів і наголошує на формуванні інтернаціональної архітектурної культури. Див.: Ł. Stanek, *Architecture in Global Socialism: Eastern Europe West Africa and the Middle East in the Cold War* (Princeton: Princeton University Press, 2020); H. Heynen and S. Loosen, “Cold War History beyond the Cold War Discourse: A Conversation with Łukasz Stanek”, *Architectural Histories* 7 (1) (2019): 1–10. <https://doi.org/10.5334/ah.435>

5 Див.: R. Brook, M. Dodge and J. Hogg, *Cold War Cities Politics Culture and Atomic Urbanism 1945–1965* (London: Taylor & Francis, 2023).

6 A. Cymer, *Architektura w Polsce 1945–1989* (Warszawa: Centrum Architektury: Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki, 2018): 66.

контексті, але і як несприйняття цієї спадщини сучасним суспільством у рамках спротиву внутрішньому режиму «своїх» комуністів, намагання дистанціюватися від неї). Йдеться не лише про сприйняття архітектури як такої, але й ідеологічне наповнення міського простору, нав'язування єдиного правильного, з погляду пропаганди життя, як це було у випадку з українськими соціалістичними містами міжвоєнного періоду³. До таких ознак Холодної війни в міському просторі дослідники відносять обмін архітектурними ідеями та будматеріалами як прояв “gift diplomacy” та у контексті спроби колонізації⁴, мілітаризація будівництва⁵ та ідеологічне обґрунтування у пропаганді.

Перші ознаки впливу радянської політики на архітектуру як зброю у Холодній війні стало нав'язування соцреалістичного канону архітектурній спільноті у складі переважно членів Товариства польських архітекторів (*Stowarzyszenie Architektów Polskich*). Про те, що соцреалізм – штучний і привнесений ззовні напрям, на думку Анни Цимер та інших польських істориків мистецтва, свідчить те, що проєкти 1945–1949 років продовжували модерністичну міжвоєнну традицію та навіть у пізніших проєктах можна знайти ознаки такого планування⁶. Дослідники виділяють такі хронологічні рамки соцреалізму в Польщі (які більш-менш накладаються на періодизацію радянського соцреалізму, відбиваючи на собі коливання політичного маятника): червень 1949 – Національна партійна нарада архітекторів; відкидання ідеї соцреалізму на нараді 26–28 травня 1956 року та відхід із посади головного архітектора Варшави Юзефа Сігаліна⁷.

Ідея протистояння «західного», інтернаціонального стилю та соцреалізму, порівняння архітектурної та політичної конфронтації прозвучала вже на вищезгаданій нараді 1949 року. Зокрема, архітекторка Хелена Сиркус, яка у міжвоєнний період стояла у витоків польського модернізму в архітектурі (група *Praesens*) та брала участь у CIAM, підкреслює ворожість модернізму та західного інтернаціонального стилю саме в контексті Холодної війни: «...соціалістичний зміст нашого будівництва є тим, що так глибоко відрізає від архітекторів, які працюють в капіталістичному укладі... Оцінюємо архітекторів з “заходу” за тим, яким є їх позиція у справі миру; на міжнародному рівні для нас добрим є той, хто служить справі миру, за який боремося, спираючись на радянських товаришів і товаришів з демократичних країн; поганим для нас є той, кому справа миру є байдужа і який через це стає на стороні супротивника – імперіалізму і космополітизму»⁸. У фінальній резолюції конференції ідея протистояння капіталістичного та соціалістичного світу через архітектуру і стиль стає центральною⁹. Як і у радянській архітектурній спільноті, будь-яка глибинна дискусія щодо стилю та містопланування на офіційному рівні стає неможливою, і лише у 1955 році в архітектурній пресі з'являються перші обережні згадки про певну неоднотайність у думках архітекторів –

7 P. Świątek, "The Architectural and Urban Heritage of Socialist Realism in Warsaw – an Approach for Evaluation and Conservation", ICOMOS – Hefte des Deutschen Nationalkomitees 58 (2013): 42.

8 J. Minorski, *O Polską Architekturę Socjalistyczną: Materiały Z Krajowej Partyjnej Narady Architektów Odbytej W Dniu 20–21 VII 1949 R. W Warszawie* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwa Techniczne, 1950): 147.

9 J. Minorski, *O Polską Architekturę Socjalistyczną: Materiały Z Krajowej Partyjnej Narady Architektów Odbytej W Dniu 20–21 VII 1949 R. W Warszawie* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwa Techniczne, 1950): 213.

10 Див.: D. Leśniak-Rychlak (ed.), "Wnioski z Ogólnopolskiej Narady Architektów", in *Teksty modernizmu. Antologia polskiej teorii i krytyki architektury 1918–1981*, T. 1, ed. D. Jędruch, M. Karpińska, D. Leśniak-Rychlak (Kraków, 2018): 193–198; A. Kotarbiński, "O dotychczasowej postawie architektów polskich wobec realizmu socjalistycznego", *Architektura* 3 (101) (1956): 57–58; SARP, "Wnioski w sprawie twórczości architektonicznej uchwalone przez plenum Zarządu Głównego SARP w dniu 4 i 5 kwietnia 1955 r.", *Architektura* 7 (93) (1955): 185–186.

11 M. Wiśniewski, "Architektura w Nowej Hucie," in: *Nowa Huta w Kulturze – Kultura w Nowej Hucie*, ed. by J. Kłás, M. Wąchała-Skindzier (Kraków, 2019): 20.

12 Т. Джадт, *Після війни. Історія Європи від 1945 року* (Київ: «Наш формат», 2020): 263.

колишніх модерністах, а потім вже й засудження соцреалізму¹⁰. Власне, перший період будівництва Нової Гути (1949–1956 рр.) і відбувався в рамках канону соцреалізму, втім, базувався на ренесансних традиціях польської архітектури¹¹. З іншого боку, ця особливість не суперечить сталінському принципу: «Національне за формою, соціалістичне за змістом», – і тому ідеологічно стиль Нової Гути має таке саме наповнення, як і класичні форми сталінської архітектури в українських містах, хоча й дещо відрізняється візуально.

Другим чинником, поряд із соцреалістичним каноном в архітектурі, який вплинув на долю Нової Гути, став курс на форсовану індустріалізацію, за зразком радянської програми, тобто з переважанням важкої промисловості. Тоні Джадт у своїй роботі «Після війни» згадує про те, що ті економічні відносини, що встановилися між Радянським Союзом та країнами соцтабору нагадували європейську колонізацію, коли метрополія жорстко контролювала, що саме виробляла і постачала колонія¹². Згідно з шестирічним планом 1949–1955 рр. зростання потужностей виробництва планувалося на 154 %, зокрема, виробництво сталі мало зрости мінімум вдвічі, тож пропонувалося модернізувати старі комбінати в Лабендах та Ченстохові та побудувати дві нові¹³.

У зв'язку з місцезонашуванням нових комбінатів, зокрема Нової Гути, в польській історіографії існує дискусія щодо того, якими аргументами керувалася влада під час пошуку локалізації для нового міста – суто технічними (наявність вільного місця, зручність розташування – наявність річки, залізничне сполучення) чи все-таки політичними («як кара для Кракова» – такий погляд висловлювався вже під час відлиги в офіційних джерелах, а потім перейшов до наукових робіт)¹⁴, хоча у проектній документації вказуються лише об'єктивні причини – з технічних та економічних міркувань. Причому підкреслюється, що польська сторона надала 11 варіантів місцезонашування комбінату, тоді як останнє слово належало радянській делегації¹⁵. Ще як один аргумент на користь другої версії дослідники вказують, що спочатку польським урядом пропонувалося побудувати комбінат за допомогою американської фірми над Глівіцьким каналом і це передбачало значно менші потужності виробництва, але ця ідея була відкинута радянським урядом через неможливість досягнути розмірів комбінату, які б давали бажаний обсяг виробництва¹⁶ і які в процесі проектування радянські експерти пропонували значно збільшити (з 1500 тис. тонн сталі та 1100 тис. тонн прокатного виробництва до 3000 тис. тонн сталі на рік)¹⁷.

Такий погляд часом зустрічається і в радянських джерелах, зокрема, у своїх мемуарах «Побачення з Польщею» Лев Слатін, згадуючи про те, що над Глівіцьким каналом будівництво було б значно простішим, зазначив, що «в будівництві Нової Гути так само, як і в будівництві Варшави, польський народ і партія пішли шляхом найбільшого опору.

13 “6-letni plan rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu na lata 1950–1955”, Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19500370344/O/D19500344.pdf>

14 Див. огляд історіографії з питання: M. Golonka-Czajkowska, *Nowe Miasto Nowych Ludzi: Mitologie Nowohuckie* (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013): 304.

15 Nowa Huta. Założenia organizacyjne, sprawozdania. 1949–1952, 2/274/0/1/435. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie, Archiwum Akt Nowych: 75.

16 W. Paduchowski, “U początków Nowej Huty. Spór o genezę usytuowania kombinatu i miasta,” in *Zimowa Szkoła Historii Najnowszej*, T. 1, ed. Ł. Kamiński, G. Wołek (Warszawa, 2012): 86.

17 Kombinat Metalurgiczny Nowa Huta. Import maszyn i urządzeń. Zestawienia i korespondencja, 1953–1953, 2/274/0/8/2989. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie. Archiwum Akt Nowych: 72.

18 Л. Слатин, «Свидание с Польшей. Окончание», *Знамя* 2 (1962): 133.

19 M. Wiśniewski, “W nowych miastach powojennej Europy”. <https://idealcity.pl/narracje/w-nowych-miastach-powojennej-europy/#sdfootnotelSYM>; Aleksandra Sumorok, “The idea of the socialist city. The case of Nowa Huta”, *Czasopismo Techniczne* (2016): 325. [https://www.ejournals.eu/Czasopismo-Techniczne/2015/Architektura-Zeszyt-12-A-\(27\)-2015/art/7355](https://www.ejournals.eu/Czasopismo-Techniczne/2015/Architektura-Zeszyt-12-A-(27)-2015/art/7355)

І перемогли. Нову Гуту будували на місці бідних підкраківських селищ, позбавлених електрики та доріг. “За” були тільки рівнинні простори цих місць і наявність робочої сили... Але незалежно від цих міркувань мені здається, що це була вдала ідея: поставити під давніми кріпосними стінами Кракова з його живучими індустріальними традиціями і музейною психологією потужний індустріальний центр, населений передовою пролетарською молоддю»¹⁸.

Говорячи про розподіл «обов’язків» партнерів, то слід зазначити, що побудовою міста займалася група польських архітекторів на чолі з Тадеушем Пташицьким з “Miastoprojekt”, тоді як комбінат був прерогативою радянських інженерів з «Гіпромезу» (хоча головна прохідна була побудована у неоренесансному стилі польськими архітекторами)¹⁹. Сама структура управління будівництва комбінату була запозичена з радянської моделі управління та контролю будівництва: зокрема, підкреслювалося, що модель будівельного підприємства (Промислове об’єднання побудови Нової Гути) як «головного виконавця» має відповідники у радянській системі, також посада технічного директора відповідала головному інженеру, дирекція забудови – відділу інвестицій капітального будівництва²⁰. Надалі радянська влада також втручалася у структурні реорганізації, зокрема, рішення про створення двох окремих підприємств-виконавців для комбінату (підпорядковувалося Міністерству важкої промисловості) та міста (Міністерство будівництва) було прийняте після консультацій з радянськими фахівцями (зокрема консультацій із міністром будівництва Радянського Союзу Миколою Дигаєм), що було одним з головних аргументів, відбитому у протоколі відповідного засідання²¹.

Перша делегація польських проектувальників поїхала до Москви ще в травні 1949 року, у результаті зустрічі було остаточно узгоджено локалізацію міста та комбінату. Також польські проектанți ознайомилися з досвідом функціонування Запоріжсталі. Своєю чергою, до Польщі прибула делегація з СРСР на чолі з Хрисанфом Зибиним, до складу якої увійшли фахівці «Гіпромезу» з Москви як інституції, що була головним проектантом комбінату та «Гіпрококсу» (м. Харків) і «Механобра» (м. Ленінград). Далі робота з проектування паралельно була впроваджена в Москві та на місці²². Радянські експерти також здійснювали постійний контроль і за технологічним процесом будівництва²³. Тож бачимо, що радянський вплив відбувався на всіх рівнях – починаючи від структурних та закінчуючи контролем виробництва.

Наступний важливий аспект – це висвітлення питання радянсько-польських відносин у пропаганді. У своєму дослідженні польська антропологиня Моніка Голонка-Чайковська вказує, що загалом у польській пропаганді Радянський Союз являв собою своєрідну «землю

20 Nowa Huta. Założenia organizacyjne, sprawozdania. 1949–1952, 2/274/0/1/435. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie, Archiwum Akt Nowych: 2–5.

21 Nowa Huta. Projekt przyłączenia Zjednoczenia Budowy Miasta do Zjednoczenia Przemysłowego Huty im. Lenina. Notatka, wyciąg z uwag ekspertów radzieckich. 1954–1954, 2/274/0/1/436. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie, Archiwum Akt Nowych: 10.

22 Nowa Huta. Założenia organizacyjne, sprawozdania. 1949–1952, 2/274/0/1/435. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie, Archiwum Akt Nowych: 75.

23 Nowa Huta. Założenia organizacyjne, sprawozdania. 1949–1952, 2/274/0/1/435. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie, Archiwum Akt Nowych: 50.

24 M. Golonka-Czajkowska, *Nowe Miasto Nowych Ludzi: Mitologie Nowohuckie* (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013): 72, 90.

25 Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, 7.XI.1917–7.XI.1948: *Materiały Do Referatu Rocznikowego*. (Warszawa: nakł. Spółdzielni Wydawniczej “Współpraca”, 1948): 16.

26 Nowa Huta. Założenia organizacyjne, sprawozdania. 1949–1952, 2/274/0/1/435. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie, Archiwum Akt Nowych: 121.

обіцяну», «техноутопію» та «країну передової економіки та культури»²⁴. Радянський Союз ставав рольовою моделлю, за розвитком якої треба було йти у всіх сферах життя: «СРСР стає потужним каталізатором суспільного розвитку не тільки для нас, зрештою. Всі молоді країни народної демократії, як і ми, черпають з багатої скарбниці спадщини та досвіду СРСР»²⁵.

Важливість освітлення прогресу побудови Нової Гути підкреслювалася вже у технічній документації, присвяченій процесам організації. Зокрема, згадувалося, що обмаль згадок про Нову Гуту у краківській пресі сприяло поширенню негативних чуток, «які мають на меті введення в оману публічної думки та підриг довіри дружніх відносин СРСР та нашої країни», тож наголошувалося на необхідності запровадження потужної пропагандистської інформкампанії²⁶. У пропагандистських матеріалах підкреслювалася те, що Нова Гута була спадкоємицею радянського досвіду будівництва комбінатів у Магнітогорську та Комсомольську, а також, що будова комбінату та молодого міста стала можлива лише постійному постачанню матеріального забезпечення та технологій з боку «великого брата»²⁷. Про цю допомогу повсякчасно нагадувала зовнішня «реклама» у вигляді транспарантів та написів на будівлях комбінату та житлових будинках: «Допомога СРСР – побудова комунізму», «Нова Гута – справжній доказ дружби СРСР та ПНР»²⁸, з прив'язкою до риторики Холодної війни – «Нова Гута – символ миру»²⁹, «Хай живе і міцніє світовий табір миру і його провідна сила – могутній Радянський Союз»³⁰; під час мітингів учасники обов'язково несли портрети радянських лідерів поряд із польськими. Участь радянських фахівців фіксувалася в тогочасній хроніці³¹. Зокрема, у фільмі «Напрямок – Нова Гута» (“Kierunek – Nowa Huta”) бачимо кадри безпосередньо з будівельного майданчика, де добре видно документацію російською мовою; фіксувалося постачання радянського обладнання³², хоча за фактом обсяг імпорту для побудови комбінату становив не таку вже й велику частину – 7 % всієї вартості (дані за 1950–1953 роки)³³. Інший погляд маємо в репортажах радіо «Вільна Європа» (яке теж було створено як засіб пропаганди під час Холодної війни). В інтерв'ю серед втікачів до Швеції маємо низку згадок про низьку якість обладнання, що постачалося до Нової Гути з Радянського Союзу³⁴.

Серед учасників радянських делегацій можна було зустріти таких високопосадовців, як маршала СРСР Родіона Маліновського або Голову Ради Міністрів СРСР Олексія Косигіна³⁵, що свідчить про важливе символічне значення комбінату в радянсько-польських відносинах.

Яка ж ситуація у сприйнятті Нової Гути серед стейкхолдерів спадщини (зокрема, представників місцевої влади, третього сектору та музейників) у сучасній Польщі? Власне,

27 Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, *O Nowej Hucie I O Warszawskim Pałacu Kultury I Nauki Im. J. Stalina Dwóch Pomnikach Wielkiej Przyjaźni* (Warszawa: Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, Zarząd Główny, 1953): 2; K. Lebow, *Unfinished Utopia: Nowa Huta Stalinism and Polish Society 1945–56* (Ithaca: Cornell University Press, 2013): 15.

28 Budynek Biura Wydziału Transportowego – elewacja wejściowa, 23 I 1953, 29/777/fot. 2428. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/cal-y-narod-buduje-nowa-hute/propaganda/budynek-biura-wydzialu-transportowego-elewacja-wejsciowa/>

29 Budowa Centrum Administracyjnego NH. Robotnicy pracujący na dachu obiektu, 11 VIII 1953, 29/777/fot. 5137, Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/cal-y-narod-buduje-nowa-hute/propaganda/budynek-biura-wydzialu-transportowego-elewacja-wejsciowa/>

30 Rejon wielkich pieców, 15 II 1954, 29/777/fot. 1574. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/cal-y-narod-buduje-nowa-hute/propaganda/rejon-wielkich-piec-ow-na-scianie-widoczne-jest-haslo-propagandowe-niech-zyje-i-krzepnie-swiatowy-oboz-pokoju-i-jego-przodujaca-sila-poteczny-zwiazek-radziecki/>; “W Nowej Hucie. Święto Odrodzenia w Nowej Hucie”. <http://www.repozytorium.fn.org.pl/?q=pl/node/6324>; “Sojusz z ZSRR gwarancją niepodległości Polski”. 1965, BRONIAREK_414-0. KARTA. https://foto.karta.org.pl/nasze-zbiory/kolekcje/ok_0600_broniarek_romuald,124280,zdjecie.html

питання «народження» Нової Гуті з волі саме радянської влади, на думку польського урбаніста Кароля Янаша, її «перворідний гріх», сприяв формуванню скоріше негативного образу цього середовища в 1990-ті рр.³⁶, яке за інших обставин мало б позитивне сприйняття. У польській науковій історіографії та науково-популярних дослідженнях останнім часом поширюється термін «погано народжена спадщина» (*zle urodzone dziedzictwo* – зокрема, у збірці репортажів Філіпа Спрінгера³⁷) щодо спадщини, яка в цілому б сприймалася позитивно в контексті пізнього модернізму (який був світовим трендом, а не притаманний лише соціалістичному табору) – особливо це стосується пізнього модернізму, який добре вписується в контекст розвитку інтернаціонального стилю, якби б не його «погане» ідеологічне походження. Порівнюючи сприйняття минулого в Дунаїввароші та Новій Гуті, Катажина Зехентер, польська історикinja культури, доходить висновку, що в Новій Гуті все ще не сталося сприйняття «незручного минулого», тоді як Дунаївварош більш спокійно сприймає соціалістичну спадщину³⁸.

Контроверсійність сприйняття Нової Гуті як місця втілення влади Радянського Союзу через нав'язування свого бачення, а з іншого – як місця боротьби: наприклад, у виставці «Нова Гута – місце боротьби та праці» (2007) Інституту національної пам'яті в Польщі, який задає офіційний наратив політичної пам'яті представлено саме другий варіант: радянські інженери обирають місцевість, щоб «затмарити стару королівську столицю». Далі вже логіка виставки йде шляхом показу Нової Гуті як простору боротьби – спочатку у контексті боротьби за релігійний простір (так звана «Боротьба за хрест»), а потім – „Солідарності” та робітничого руху, тобто Нова Гута, її мешканці та простір вже є діаметрально протилежними радянській ідеології³⁹.

Попри контроверсійність у сприйнятті, Нова Гута була внесена до переліку пам'яток містобудування місцевого значення у 2004 році. В офіційній документації бачимо контекстуалізацію чиновниками Нової Гуті як незручної спадщини: «Елемент міжнародної політики під час “холодної війни”, а водночас зброя у внутрішній політичній і соціальній боротьбі»⁴⁰. Знову показується мотив з одного боку, нав'язаності Нової Гуті як інструменту Холодної війни, а з іншого – її значення в історії „Солідарності”. Нещодавно, 3 лютого 2023 року, Нова Гута також була визнана пам'ятником історії, попри свій соцреалістичний бекграунд⁴¹. Говорячи про аргументацію щодо такого рішення, професор Краківської Політехніки Збігнев Мичковські говорить про Нову Гуту як зразок утопічного мислення, що вписується в концепцію пошуків ідеального міста, починаючи з античності; «винятковий приклад змагання рідної архітектурної традиції з нав'язаними зразками соцреалізму»; важливість у загальноєвропейському контексті; простір боротьби проти тоталітарного ре-

31 “Ofiarną pracą czcimy pamięć Józefa Stalina. Tlenownia ruszy przedterminowo. Nowatorstwo w budownictwie. Betonowanie fundamentów stalowni. Odlewnia staliwa”. <http://www.repozytorium.fn.org.pl/?q=pl/node/7437>

32 “Kierunek — Nowa Huta”. <https://youtu.be/l4rqCv-8lm8?t=418> ; Huta im. Lenina, dostawa łożysk ze Związku Radzieckiego, Marzec 1960. BRONIAREK_151-02. KARTA. https://foto.karta.org.pl/nasze-zbiory/kolekcje/ok_0600_broniarek_romuald,116763,zdjecie.html

33 Kombinat Metalurgiczny Nowa Huta. Import maszyn i urządzeń. Zestawienia i korespondencja, 1953–1953, 2/274/0/8/2989. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie. Archiwum Akt Nowych: 61.

34 The Quality of the Russian Equipment Installed at Nowa Huta. https://www.europeana.eu/pl/item/2022043/10891_osa_ef1e64cb_dfd7_45f9_af26_fac8c1a9929

35 J. Skarbowski, Z. Jasińska and S. Otwinowski, *Nowa Huta: Pierwsze Socjalistyczne Miasto W Polsce* (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1971).

36 K. Janas, *Nowa Huta: Przestrzeń Tożsamości* (Warszawa-Kraków, 2020):103.

37 F. Springer, *Źle urodzone. Reportaże o architekturze PRL-u* (Kraków, 2012).

38 K. Zechenter, “The Repositioning of Postsocialist Narratives of Nowa Huta and Dunaújváros”, *Revue des études slaves* LXXXVI-1-2 (2015). <http://journals.openedition.org/res/691>

жиму; урбанізація передмість Кракова. Тож бачимо, що тут аргументи скоріше не про архітектурну цінність, а саме як ідеї, спадщини складного та неоднозначного минулого. Крім того, підкреслюється, що Нова Гута – все-таки «своя» спадщина, створена польськими архітекторами⁴². У медійному просторі роблять також спроби увести Нову Гуту в контекст «своєї», польської спадщини, також визнають переваги її архітектурного планування та заперечують тезу про суто ідеологічні підстави для розташування міста, називаючи її «популярною теорією змови» та «засновчим міфом»⁴³, а також заперечення генеалогічного зв'язку ідеї Нової Гути з радянськими містами: «Нова Гута не є ні в якому разі донькою Магнітогорська»⁴⁴.

У сучасному міському просторі Нової Гути тема Холодної війни найкраще розкрита через систему об'єктів цивільної оборони. Надмірна кількість протиядерних бомбосховищ концептуалізуються дослідниками саме як ознака Холодної війни й на прикладі інших міст⁴⁵. Оскільки будівництво Нової Гути на першому етапі припало якраз на пік Холодної війни, дослідники відзначають значну кількість (більшу, ніж у пізніших частинах міста) об'єктів цивільної оборони⁴⁶.

Музей Нової Гути розробив виставку «Атомна загроза», розташовану у справжніх бомбосховищах⁴⁷. Власне, у супровідних матеріалах до цієї виставки заходи з цивільної оборони розглядаються скоріше як засіб пропаганди, аніж нагальна необхідність. На виставці знайомство туриста з протиатомним захистом не закінчується, адже йому пропонується пройти маршрутом, на якому він бачить виходи з вентиляцій, бомбосховища у будинках, а також башти спостереження – і це вписано в контекст формування урбаністичного середовища Нової Гути. Агата Клімек-Здеб, співробітниця Музею Нової Гути, підкреслює важливість такої концептуалізації словами авторки сценарію виставки Катажини Жажицької, що «додавання позначення, що це – спадщина Холодної війни, робить об'єкт зрозумілим для людей з усього світу, локалізує його в часі й міцно вписує в контекст Нової Гути та її історії»⁴⁸.

Отже, на першому етапі побудови Нової Гути (1949–1956 рр.), окрім ідей виховання нової людини та нового суспільства, найбільшої побудови 6-річного плану, прослідковується також зовнішньополітичний аспект як один з головних символів польсько-радянських відносин та біполярного протистояння. Бачимо такі прояви її як спадщини Холодної війни, як мілітаризація урбаністичного планування, ідеологічне підґрунтя містопланування, пропагандистські меседжі Нової Гути як символу миру та дружби ПНР з СРСР. Концептуалізація Нової Гути як спадщини Холодної війни простежується як на рівні офіційної документації, так і на рівні публічної репрезентації у медіа та музейному просторі.

39 “Nowa Huta - miasto pracy i walki”, Instytut Pamięci Narodowej. https://ipn.gov.pl/strony-zewnetrzne/wystawy/nowa_huta/html/wstep.html

40 L. Książek, “Karta biała: układ urbanistyczny Nowej Huty”. https://zabytek.pl/pl/obiekty/krakow-dzielnica-nowa-huta/dokumenty/PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_12_EN.515163/10

41 A. Latocha, “Nowa Huta została ogłoszona Pomnikiem Historii”. https://www.krakow.pl/otwarty_na_swiat/aktualnosci/268045,62,komunikat,nowa_huta_zostanie_ogloszona_pomnikiem_historii_.html

42 Kraków Heritage Lab, “Nowa Huta - Pomnikiem Historii”. <https://youtu.be/-kZvjTPuCKg?t=349>

43 M. Lempart i P. Jagło, “Nowa Huta. »Chcą dotknąć socrealu? To na pewno możemy im dać,» Jedyńka Polskie Radio. <https://jedyńka.polskieradio.pl/artykul/835596,nowa-hutachca-dotknac-socrealu-to-na-pewno-mozemy-im-dac>

44 L. Konarski, “Nowa Huta – wraca socrealizm”. <https://www.tygodnikprzeglad.pl/nowa-huta-wraca-socrealizm/>

45 Див.: R. Brook, M. Dodge and J. Hogg, *Cold War Cities Politics Culture and Atomic Urbanism 1945–1965* (London: Taylor & Francis, 2023).

46 A. Klimek-Zdeb, “Projekt Podziemna Nowa Huta. Zimnowojenne schrony a interpretacja dziedzictwa”. *Studia Periegetica* 36 (4) (2021): 31.

47 “Schrony Nowej Huty”, Muzeum PRL-u. <http://www.schronywnowejhucie.pl/pl/>

48 A. Klimek-Zdeb, “Projekt Podziemna Nowa Huta. Zimnowojenne schrony a interpretacja dziedzictwa”. *Studia Periegetica* 36 (4) (2021): 34.

REFERENCES

Banaszkiewicz, M., Zbigniew, S. “Schrony W Nowej Hucie Jako kłopotliwe Dziedzictwo: Pomiędzy Edukacją a Rozrywką”. *Turyzm/Tourism* 29 (1) (2019): 7–15. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.29.1.01>

Broniarek, R. Huta im. Lenina – hasło na poręcz kładki: “Sojusz z ZSRR gwarancją niepodległości Polski”. 1965, BRONIAREK_414-0. KARTA. https://foto.karta.org.pl/nasze-zbiory/kolekcje/ok_0600_broniarek_romuald,124280,zdjecie.html

Broniarek, R. Huta im. Lenina, dostawa łóżysk ze Związku Radzieckiego, Marzec 1960. BRONIAREK_151-02. KARTA. https://foto.karta.org.pl/nasze-zbiory/kolekcje/ok_0600_broniarek_romuald,116763,zdjecie.html

Brook, R., Dodge, M. and Hogg, J. *Cold War Cities Politics Culture and Atomic Urbanism 1945–1965*. London: Taylor & Francis, 2023.

Budowa Centrum Administracyjnego NH. Robotnicy pracujący na dachu obiektu. W tle widoczna jest pętla tramwajowa oraz budynek z portretem Bolesława Bieruta oraz napisem: Nowa Huta symbolem pokoju. 11 VIII 1953, 29/777/fot. 5137. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/cal-y-narod-buduje-nowa-hute/propaganda/budynek-biura-wydzialu-transportowego-elewacja-wejsciowa/>

Cymer, A. *Architektura w Polsce 1945–1989*. Warszawa: Centrum Architektury, 2018.

Dzhadt, T. *Pislia viiny. Istoriia Yevropy vid 1945 roku*. Kyiv: Nash format, 2020.

Fotolaboratoria Nowej Huty, Budynek Biura Wydziału Transportowego – elewacja wejściowa. Na dachu budynku widać hasło: “Nowa Huta to żywy dowód przyjaźni ZSRR”, 23 I 1953, 29/777/fot. 2428. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/cal-y-narod-buduje-nowa-hute/propaganda/budynek-biura-wydzialu-transportowego-elewacja-wejsciowa/>

Fotolaboratoria Nowej Huty, Makieta Nowej Huty niesiona w czasie pochodu 1 – majowego w Krakowie, w tle napis: “W oparciu o dokumentację radziecką budujemy Nową Hutę”, 1 V 1953, 29/777/fot. 4891. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/cal-y-narod-buduje-nowa-hute/propaganda/makie-ta-nowej-huty-niesiona-w-czasie-pochodu-1-majowego-w-krakowie/>

Fotolaboratoria Nowej Huty, Odlewnia Staliwa – widok na dekorację ściany obiektu w dniu pogrzebu Józefa Stalina, 9 III 1953, 29/777/fot. 7790. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Kra-

kowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/cal-y-narod-buduje-nowa-hute/propaganda/odlewnia-staliwa-widok-na-dekoracje-siany-obiektu-w-dniu-pogrzebu-joze-fa-stalina/>

Fotolaboratoria Nowej Huty, Załoga Biura Projektów Nowej Huty w pochodzie pierwszomajowym w Krakowie, 1 V 1953, 29/777/fot. 2608. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/cal-y-narod-buduje-nowa-hute/propaganda/zaloga-biura-projektow-nowej-huty-w-pochodzie-pierwszomajowym-w-krakowie/>

Golonka-Czajkowska, M. *Nowe Miasto Nowych Ludzi: Mitologie Nowohuckie*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013.

Heynen, H., Loosen, S. "Cold War History beyond the Cold War Discourse: A Conversation with Łukasz Stanek". *Architectural Histories* 7 (1) (2019): 1–10. <https://doi.org/10.5334/ah.435>

Hołuj, D. "Socjalistyczne Materialne Dziedzictwo Nowej Huty Jako Lokalny zasób Rozwojowy". *Studia Miejskie* 26 (2020): 125–39. <https://doi.org/10.25167/sm2017.026.09>

Instytut Pamięci Narodowej. n.d. "Nowa Huta – miasto pracy i walki". https://ipn.gov.pl/stroiny-zewnetrzne/wystawy/nowa_huta/html/wstep.html

Janas, K. *Nowa Huta: Przestrzeń Tożsamości*. Warszawa-Kraków: Instytut Rozwoju Miast i Regionów, 2020.

Jędruch, D., Karpińska, M., Leśniak-Rychlak, D. *Teksty modernizmu. Antologia polskiej teorii i krytyki architektury 1918–1981*, T. 1. Kraków, 2018.

Klimek-Zdeb, A. "Projekt Podziemna Nowa Huta. Zimnowojenne schrony a interpretacja dziedzictwa". *Studia Periegetica* 36 (4) (2021): 29–47.

Kombinat Metalurgiczny Nowa Huta. Import maszyn i urządzeń. Zestawienia i korespondencja, 1953–1953, 2/274/0/8/2989. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie. Archiwum Akt Nowych.

Kotarbiński, A. "O dotychczasowej postawie architektów polskich wobec realizmu socjalistycznego". *Architektura* 3 (101) (1956): 57–58.

Kraków Heritage Lab. "Nowa Huta – Pomnikiem Historii". <https://youtu.be/-kZvjTPuCkg?t=349>

Książek, L. "Karta biała: układ urbanistyczny Nowej Huty", 2004. https://zabytek.pl/pl/obiekty/krakow-dzielnica-nowa-huta/dokumenty/PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_12_EN.515163/10

- Kuzina, K. "Idei ususpilnenoho pobutu v arkhitekturnykh proektakh sotsialistychnykh mist Radianskoi Ukrainy (1929–1933 rr.)." *Novi storinky istorii Donbasu* 26 (2017): 71–87.
- Latocha, A. "Nowa Huta została ogłoszona Pomnikiem Historii", 2023. https://www.krakow.pl/otwarty_na_swiat/aktualnosci/268045,62,komunikat,nowa_huta_zostanie_ogloszona_pomnikiem_historii_.html
- Lebow, K. *Unfinished Utopia: Nowa Huta Stalinism and Polish Society 1945–56*. Ithaca: Cornell University Press, 2013.
- Lempart, M. i Jagło, P. "Nowa Huta. "Chcą dotknąć socrealu? To na pewno możemy im dać". Jedynka Polskie Radio. <https://jedynka.polskieradio.pl/artukul/835596,nowa-hutachca-dotknac-socrealu-to-na-pewno-mozemy-im-dac>
- Leszek, K. "Nowa Huta – wraca socrealizm". <https://www.tygodnikprzeglad.pl/nowa-huta-wraca-socrealizm/>
- Międzyrzewski, A. "Kierunek – Nowa Huta", 1951. <https://youtu.be/I4rqCv-8lm8?t=418>
- Minorski, J. *O Polską Architekturę Socjalistyczną: Materiały Z Krajowej Partyjnej Narady Architektów Odbytej W Dniu 20-21 VII 1949 R. W Warszawie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwa Techniczne, 1950.
- Muzeum PRL-u. "Schrony Nowej Huty", 2016. <http://www.schronywnowejhucie.pl/pl/>
- Nowa Huta. Projekt przyłączenia Zjednoczenia Budowy Miasta do Zjednoczenia Przemysłowego Huty im. Lenina. Notatka, wyciąg z uwag ekspertów radzieckich. 1954–1954, 2/274/0/1/436. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie, Archiwum Akt Nowych.
- Nowa Huta. Założenia organizacyjne, sprawozdania. 1949–1952, 2/274/0/1/435. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie, Archiwum Akt Nowych.
- Organizacja Zjednoczenia Budowy Nowej Huty i Zjednoczenia Budowy miasta Nowa Huta, Protokoły konferencji, notatki służbowe, 1950. 2/274/0/1/149, Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie, Archiwum Akt Nowych.
- Paduchowski, W. 2012. "U początków Nowej Huty. Spór o genezę usytuowania kombinatu i miasta." In: *Zimowa Szkoła Historii Najnowszej*, T.1, ed. by Ł. Kamiński, G. Wołek, 85–92. Warszawa.
- Pierwszy transport koksu na zamówienie zewnętrzne – z planszą z hasłem: „Dzięki pomocy ZSRR Kombinat im. Lenina daje pierwszy koks dla rozwoju przemysłu hutniczego i chemicznego.

Pierwszy koks dla przemysłu chemicznego w Oświęcimiu”, 21 IX 1954, 29/777/fot. 5413. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/cal-y-narod-buduje-nowa-hute/propaganda/pierwszy-transport-koksu-na-zamowienie-zewnetrzne/>

Pozniak, K. *Model Socialist Town, Two Decades Later: Contesting the Past in Nowa Huta, Poland*. London, Ontario: the University of Western Ontario, 2011. <https://ir.lib.uwo.ca/etd/263>

Rejon wielkich pieców – na ścianie widoczne jest hasło propagandowe: „Niech żyje i krzepnie światowy obóz pokoju i jego przodująca siła – potężny Związek Radziecki”, 15 II 1954, 29/777/fot. 1574. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/cal-y-narod-buduje-nowa-hute/propaganda/rejon-wielkich-piecowa-na-scianie-widoczne-jest-haslo-propagandowe-niech-zyje-i-krzepnie-swiatowy-oboz-pokoju-i-jego-przodujaca-sila-poteczny-zwiazek-radziecki/>

SARP, “Wnioski w sprawie twórczości architektonicznej uchwalone przez plenum Zarządu Głównego SARP w dniu 4 i 5 kwietnia 1955 r.”. *Architektura* 7 (93) (1955): 185–186.

Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. 1950. “6-letni plan rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu na lata 1950–1955”. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19500370344/O/D19500344.pdf>

Skarbowski, J., Jasińska, Z. and Otwinowski, S. *Nowa Huta: Pierwsze Socjalistyczne Miasto W Polsce*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1971.

Slatin, L. “Svidanie s Pol’shej. Okonchanie”, *Znamja* 2 (1962): 123–146.

Springer, F. *Źle urodzone. Reportaże o architekturze PRL-u*. Kraków, 2012.

Stanek, Ł. *Architecture in Global Socialism: Eastern Europe West Africa and the Middle East in the Cold War*. Princeton: Princeton University Press, 2020.

Sumorok, A. The idea of the socialist city. The case of Nowa Huta. *Czasopismo Techniczne* (2015): 303–340. [https://www.ejournals.eu/Czasopismo-Techniczne/2015/Architektura-Zeszyt-12-A-\(27\)-2015/art/7355](https://www.ejournals.eu/Czasopismo-Techniczne/2015/Architektura-Zeszyt-12-A-(27)-2015/art/7355)

Świątek, P. “The Architectural and Urban Heritage of Socialist Realism in Warsaw – an Approach for Evaluation and Conservation.” *ICOMOS – Hefte des Deutschen Nationalkomitees* Bd. 58 (2013): 42–44.

The Quality of the Russian Equipment Installed at Nowa Huta. https://www.europeana.eu/pl/item/2022043/10891_osa_ef1e64cb_dfd7_45f9_af26_faca8c1a9929

- Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. 7.Xi.1917 – 7.Xi.1948: *Materiały Do Referatu Rocznicowego*. Warszawa: nakł. Spółdzielni Wydawniczej “Współpraca”, 1948.
- Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. *O Nowej Hucie I O Warszawskim Pałacu Kultury I Nauki Im. J. Stalina Dwóch Pomnikach Wielkiej Przyjaźni*. Warszawa: Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. Zarząd Główny, 1953.
- Uroczystości z okazji X – lecia PRL – załoga na placu przed wielkim piecem nr 1, 21 VII 1954. 29/777/fot. 2753. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/calynarodbudujenowahute/propaganda/uroczystosci-z-okazji-x-lecia-prl-zaloga-na-placu-przed-wielkim-pieczem-nr-1/>
- Uroczystość nadania Nowej Hucie nazwy Huta im. Lenina – wnętrze hali, widok na stół prezydialny, 21 I 1954, 29/777/fot. 2692. Huta im. Lenina, Archiwum Narodowe w Krakowie. <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/calynarodbudujenowahute/propaganda/uroczystosc-nadania-nowej-hucie-nazwy-huta-im-lenina-wnetrze-hali-widok-na-stol-prezydialny/>
- Wiesiołek, M. W Nowej Hucie. Święto Odrodzenia w Nowej Hucie. 1950. <http://www.repozytorium.fn.org.pl/?q=pl/node/6324>
- Wiesiołek, M. Ofiarną pracą czcimy pamięć Józefa Stalina. Tlenownia ruszy przedterminowo. Nowatorstwo w budownictwie. Betonowanie fundamentów stalowni. Odlewnia staliwa, 1953. <http://www.repozytorium.fn.org.pl/?q=pl/node/7437>
- Wiśniewski, M. “Architektura w Nowej Hucie.” In: *Nowa Huta w Kulturze – Kultura w Nowej Hucie*, ed. by J. Kłaś, M. Wąchała-Skindzier, 102–111. Kraków, Ośrodek Kultury Im. C. K. Norwi-da, 2019.
- Wiśniewski, M. n.d. “W nowych miastach powojennej Europy”. <https://idealcity.pl/narracje/w-nowych-miastach-powojennej-europy/#sdfootnotel1sym>
- Zechenter, K. “The Repositioning of Postsocialist Narratives of Nowa Huta and Dunaújváros”. *Revue des études slaves*, LXXXVI-1-2 (2015): 141–156. <https://doi.org/10.4000/res.691>

Anastasia Bozhenko

TROJAN HORSE OF THE COLD WAR: NOWA HUTA AS THE INSTRUMENT OF SOVIET INFLUENCE ON THE POLISH PEOPLE'S REPUBLIC

The article examines the exertion of power by the Soviet Union during the Cold War on the territory of the Polish People's Republic through economic and urban planning mechanisms, exemplified by the construction of Nowa Huta. It specifically delves into the Soviet intervention in the structural reorganisation of both the city and the plant, as well as the consultations between Polish and Soviet experts. The article highlights that the Soviet influence was evident, ranging from adopting the Soviet model of forced industrialization and construction management to the daily control of technological processes in production. The propagandist image of Nowa Huta constantly emphasises its importance as one of the prime symbols of Polish-Soviet friendship and a symbol of peace, aligning with the Cold War rhetoric. Finally, contemporary historiography and collective memory conceptualise the perception of Nowa Huta as a legacy of the Cold War, in particular through its museumification and categorization within the framework of an uncomfortable heritage.

Keywords: Nowa Huta, Cold War, propaganda, socialistic city, industrial heritage, uncomfortable heritage.